

Investeringsbehov og balanceproblemer

Jørgen Hansen
Industrirådet

SUMMARY: The author advocates a production strategy to solve Denmark's twin problems of economic imbalance: the balance of payments deficit and unemployment. He presents estimates of the industrial investments needed to implement the production strategy. He emphasizes the role of immaterial investments in R&D, marketing, and in training and retraining of employees and management. In a postscript he points out that it is a corollary to the production strategy that public sector savings will increase. This will enable the government to return part of its accumulated internal debts.

---

1. Danmarks økonomiske balanceproblemer er som bekendt ikke af ny dato. Betalingsbalanceunderskuddet har vi haft siden begyndelsen af 1960'erne. Arbejdsløsheden blev for alvor et problem efter det første olieprishop i 1973.

Igennem årene har Det økonomiske Råd og de økonomiske ministerier fremlagt det ene balance-opretningsregnestykke efter det andet. Frem til 1973 viste disse regnestykker, hvordan betalingsbalanceunderskuddet kunne afvikles i løbet af få år under bibeholdelse af den fulde beskæftigelse. Efter 73 viste regnestykkerne, hvordan betalingsbalanceunderskuddet kunne afvikles i løbet af få år samtidig med, at arbejdsløsheden blev reduceret til det gamle fuld-beskæftigelses-niveau.

Fra begyndelsen af 80'erne kom stigningen i det statsfinansielle underskud ind som et yderligere, selvstændigt problem. Fra da af måtte genopretningsregnestykkerne også vise, hvorledes man fik bugt med det problem.

2. Budskabet i alle regnestykkerne har været, at betalingsbalanceerhvervene skulle udbygges, at konkurrenceevnen skulle forbedres eller i hvert fald ikke forværres, og at de offentlige udgifters vækst skulle bremses eller helt stoppes.

3. Det er lykkedes at få statsfinanserne under kontrol og at få vendt stigningen i arbejdsløsheden til en ganske pæn reduktion. Opsvinget har imidlertid ikke skabt en tilfredsstillende udvikling på betalingsbalancen. Eksportstigningen har i 1985 ikke kunnet følge med de kraftigt stigende renteudgifter på udlandsgælden og de stigende importudgifter ikke kun til investeringsgoder, men også til forbrugsvarer.

Derfor må det konstateres, at Danmark stadig har et dobbelt balanceproblem, og at de grundlæggende policy-implikationer stadig er de samme: Det er nødvendigt at for-

Investeringsbehov og balanceproblemer

Jørgen Hansen
Industrirådet

SUMMARY: The author advocates a production strategy to solve Denmark's twin problems of economic imbalance: the balance of payments deficit and unemployment. He presents estimates of the industrial investments needed to implement the production strategy. He emphasizes the role of immaterial investments in R&D, marketing, and in training and retraining of employees and management. In a postscript he points out that it is a corollary to the production strategy that public sector savings will increase. This will enable the government to return part of its accumulated internal debts.

---

1. Danmarks økonomiske balanceproblemer er som bekendt ikke af ny dato. Betalingsbalanceunderskuddet har vi haft siden begyndelsen af 1960'erne. Arbejdsløsheden blev for alvor et problem efter det første olieprishop i 1973.

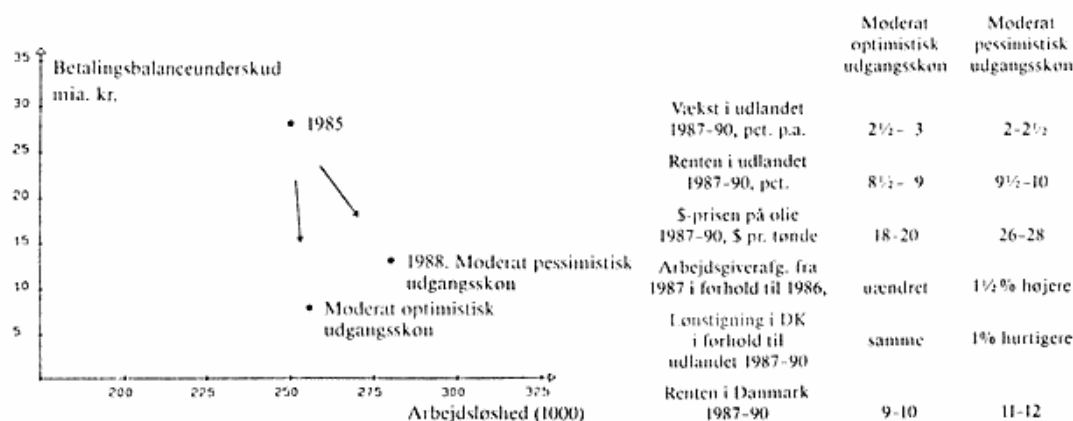
Igennem årene har Det økonomiske Råd og de økonomiske ministerier fremlagt det ene balance-opretningsregnestykke efter det andet. Frem til 1973 viste disse regnestykker, hvordan betalingsbalanceunderskuddet kunne afvikles i løbet af få år under bibeholdelse af den fulde beskæftigelse. Efter 73 viste regnestykkerne, hvordan betalingsbalanceunderskuddet kunne afvikles i løbet af få år samtidig med, at arbejdsløsheden blev reduceret til det gamle fuld-beskæftigelses-niveau.

Fra begyndelsen af 80'erne kom stigningen i det statsfinansielle underskud ind som et yderligere, selvstændigt problem. Fra da af måtte genopretningsregnestykkerne også vise, hvorledes man fik bugt med det problem.

2. Budskabet i alle regnestykkerne har været, at betalingsbalanceerhvervene skulle udbygges, at konkurrenceevnen skulle forbedres eller i hvert fald ikke forværres, og at de offentlige udgifters vækst skulle bremses eller helt stoppes.

3. Det er lykkedes at få statsfinanserne under kontrol og at få vendt stigningen i arbejdsløsheden til en ganske pæn reduktion. Opsvinget har imidlertid ikke skabt en tilfredsstillende udvikling på betalingsbalancen. Eksportstigningen har i 1985 ikke kunnet følge med de kraftigt stigende renteudgifter på udlandsgælden og de stigende importudgifter ikke kun til investeringsgoder, men også til forbrugsvarer.

Derfor må det konstateres, at Danmark stadig har et dobbelt balanceproblem, og at de grundlæggende policy-implikationer stadig er de samme: Det er nødvendigt at for-

Figur 1. Balanceproblemerne 1985-88

bedre konkurrenceevnen i videste forstand og at vise tilbageholdenhed med de offentlige udgifter.

4. Hvis oliepriserne stabiliserer sig under 20 \$ pr. tønde, og hvis dollaren ikke begynder at stige igen, så skulle der være rimelig god udsigt til, at betalingsbalanceunderskuddet reduceres i 1986.

Det er også muligt at opstille en moderat optimistisk fremskrivning¹, der viser yderligere nedgang i underskuddet i '87 og '88 – uden at det dog synes realistisk at nå ligevægt i 1988².

Imidlertid skal der ikke så forfærdeligt store ændringer til i forudsætningerne for dette regnestykke, før betalingsbalanceunderskuddet bliver liggende på omkring 15 mia. kr., samtidig med at arbejdsløsheden stiger igen.

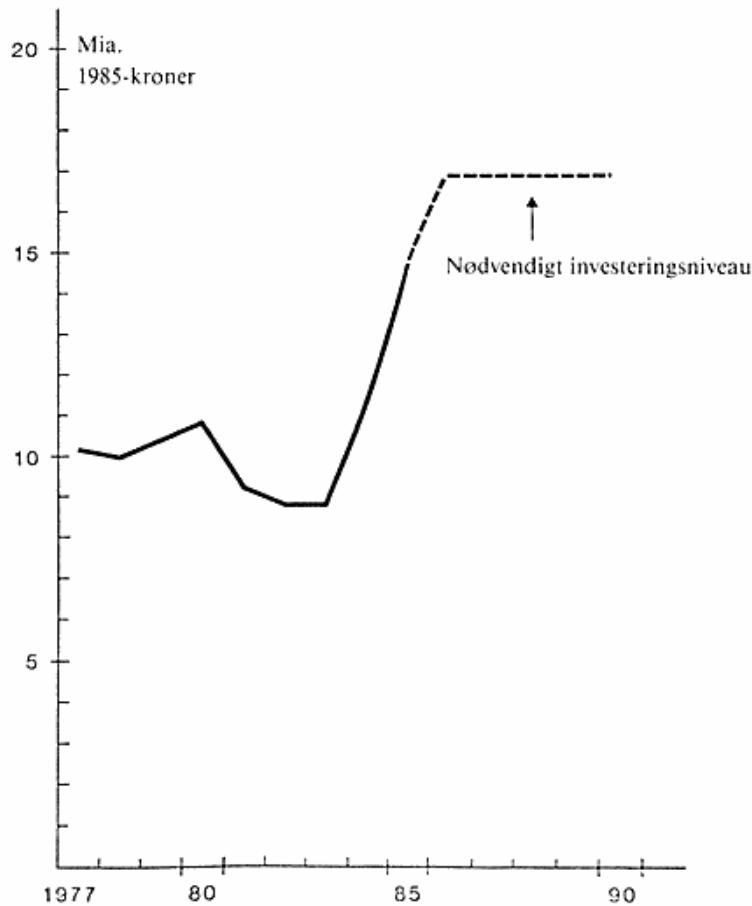
I figur 1 er vist de to forløb med tilhørende hovedforudsætninger.

5. Det er klart, at hverken det moderat optimistiske eller det mere pessimistiske forløb er acceptabelt. Det må forventes, at den økonomiske politik vil blive søgt tilrettelagt således, at ubalancerne reduceres mere end i disse forløb.

Det kræver en *produktionsstrategi* med fortsat konkurrenceevneforbedring. Også Christen Sørensen var inde på, at dette var kravet. Den i det følgende omtalte produktionsstrategi sigter mod at opnå ligevægt på betalingsbalancen i 1990 og at nedbringe arbejdsløsheden til under 200.000 i samme år.

1. Fremskrivningen er foretaget i februar 1986 af Industrirådets erhvervsøkonomiske afdeling ved hjælp af Det økonomiske Råds SMEC-model.

2. Fremskrivningen er et såkaldt »udgangsskøn« baseret på uændret lønomkostningsniveau i forhold til udlandet og uændret skattetryk.

Figur 2. Investeringsbehovet i industrien. Faste investeringer.

6. Et økonomisk forløb, der gradvis reducerer de økonomiske ubalancer ved at gennemføre den nævnte produktionsstrategi, vil have en række karakteristika:

- Væksten i betalingsbalanceerhvervenes produktion skal være større end væksten for økonomien som helhed.
- Danske virksomheder skal vinde markedsandele, i særdeleshed på eksportmarkederne.
- De faste investeringer i erhvervslivet skal fortsat ligge på et højt niveau.

Nogle vil måske finde det overraskende, at der ikke er behov for markant stigende faste investeringer som et led i produktionsstrategien. Modelberegningerne indikerer imidlertid, at de faste investeringer siden foråret 1983 er steget så kraftigt, at en opretholdelse af det forventede 1986-niveau for bruttoinvesteringerne synes tilstrækkeligt til at imødekomme det stigende behov for fast realkapital.^{3, 4.}

Fodnoterne på næste side.

Figur 2 viser udviklingen i industriens faste investeringer, altså i nye bygninger, maskiner, inventar, transportmidler osv. En fastholdelse af 1986-niveauet skulle stort set være tilstrækkeligt til at klare produktionsstrategiens krav om en yderligere udbygning af industrien. Med produktionsstrategien skabes yderligere ca. 50.000 nye arbejdspladser i industrien frem til 1990.

8. Så langt kan de gængse makroøkonomiske modellens balanceregnestykker bringe os. Men det ville være forkert at stoppe her.

Det investeringsbegreb, der indgår i nationalregnskabet og de makroøkonometriske modeller, er temmeligt snævert. Det indeholder jo kun fast realkapital og lagerbevægelser.

Ser vi forholdene ud fra en erhvervspolitisk synsvinkel, er det oplagt, at investeringsbegrebet bør defineres bredere. En række af de udgifter, der posteres som løbende driftsudgifter i både virksomhedsregnskaber og nationalregnskabet, har investeringskarakter.

Opfattes investeringer som udgifter afholdt i een periode med henblik på at opnå indtægter i senere perioder, vil en hel del af de omkostninger, der afholdes over driften, have investeringskarakter. Det gælder udgifter til forskning og produktudvikling, til marketing og opbygning af salgs- og distributionskanaler i ind- og udland, til efteruddannelse af ledelse og medarbejdere, til organisationsudvikling m.v.

Det er for så vidt en mangel både ved virksomhedsregnskaber og ved nationalregnskabet, at den type investeringer ikke fremtræder explicit. Ikke mindst fordi disse investeringer er nok så afgørende for udviklingen af en konkurrencedygtig industri.

Jeg har derfor forsøgt at samle lidt materiale sammen, der kan belyse karakteren af denne type investeringer og sætte omfanget af dem i forhold til de makroøkonometriske modeller og nationalregnskabet's investeringsbegreb.

9. Tabel 1 viser nogle tal fra en svensk undersøgelse, der funktionsopdeler lønomkostningerne i en jernindustriel virksomhed.

Disse tal viser for det første, at kun en fjerdedel af lønomkostningerne går til egentlig direkte produktionsarbejde, medens ca. halvdelen af lønomkostningerne vedrører forskellige former for *informations*behandling. Det gælder forskning, udvikling, design, konstruktion og dokumentation, arbejdsplanlægning, markedsføring og distribution samt administration. Tallene kan tjene til illustration af, at det, man med et flot ord kalder informationsrevolutionen, først og fremmest er en revolution inde i industrivirksomhederne.

---

3. Samme resultat er *Finansredogørelse 86* også nået til, jvf. p. 51.

4. Som påvist i Erhvervsøkonomisk barometer (marts 1986) er nettoinvesteringerne i industrien ved det nuværende bruttoinvesteringsniveau markant positive. Der sker derfor hvert år en tilvækst til det faste kapitalapparat.

Tabel 1. Lønomkostningernes fordeling på funktioner i en svensk jernindustriell virksomhed 1982.

	Lønomkostninger i procent af total
Forskning og udvikling	10
Design, konstruktion, dokumentation	15
Arbejdsplanlægning	4
Produktion	51
heraf	
a) direkte produktionsarbejde	25
b) indirekte arbejde ⁽²⁾	26
Markedsføring og distribution	10
Administration	9
Andet	1
Total	100

Note: ⁽²⁾ Arbejdsledelse, vedligeholdelse, kvalitetskontrol, lagerføring, transport af materialer o.s.v.

For det andet antyder tallene, at en ikke helt uvæsentlig del af lønomkostningerne har investeringskarakter. Det gælder forskning og udvikling samt distribution og markedsføring. Og vel også mindre dele af udgifterne til administration, konstruktion m.v. Jeg vil skønne, at taget i gennemsnit har 10–15% af lønomkostningerne i industrien investeringskarakter. Hertil kommer, at dele af virksomhedernes køb af serviceydelser fra andre virksomheder har investeringskarakter. Det gælder eksempelvis forskellige former for konsulenttjenester og køb af kurser til medarbejderuddannelse.

Vi ved fra forskningsstatistikken, at industriens udgifter til forskning og produktudvikling i 1983, hvorfra de senest offentliggjorte tal stammer, var på næsten 3 mia. kr. På baggrund af den positive udvikling i industriens indtjening og beskæftigelse i det seneste par år, vil det være rimeligt at antage, at forskningsudgifterne i 1985 har været af størrelsesordenen 4 mia. kr. Det er en pæn fremgang, men forskningsudgifterne i dansk industri når herved dog kun op på ca. det halve af det svenske niveau (målt på andelen af værditilvæksten i industrien).

Markedsføringsinvesteringerne løber givetvis også op i milliardbeløb. Her står vi imidlertid uden statistik. Mit skøn er derfor alene baseret på samtaler med folk i branchen.

Investeringerne i medarbejderuddannelse m.v. foreligger heller ikke statistisk belyst. Også her må vi derfor nøjes med et indirekte skøn behæftet med betydelig usikkerhed.

Tallene for de samlede investeringer i industrien fremgår af tabel 2.

10. Medens der – som nævnt – næppe er behov for den helt store forøgelse af de faste investeringer i industrien i forhold til det forventede 1986-niveau, så ville det være let-sindigt at påstå det samme for de immaterielle investeringer. Tværtimod peger indicierne i retning af behov for fortsat stigning.

Tabel 2. Industriens investeringsbehov 1986-90. (Gennemnit pr. år i 1985-priser. Mia. kr.)

	1985	1986-90 gns
Bygninger, maskiner m.v.	14-15	16-17
Forskning, produktudvikling	4	5-6
Markedsføring	4	5-6
Efteruddannelse	1	2
	ca. 24	ca. 30

Tabel 3. Share of high R&D intensity products in exports and imports of manufactures (percent)

	Exports		Imports	
	1970	1983	1970	1983
Denmark	9.4	9.1	13.7	13.0
Austria	7.6	11.1	10.4	12.2
Finland	1.7	5.2	12.1	16.4
Irland	5.5	21.4	10.9	13.1
Norway	4.0	8.4	10.3	13.8
Sweden	10.6	12.9	12.5	16.3
Switzerland	30.3	22.3	11.6	13.0
Total EEC countries ^(a)	13.6	16.4	11.9	17.6
Total OECD countries	13.7	17.5	11.8	15.4

Note: (a) Adjusted to exclude intra-EEC trade. Source: OECD. High R&D intensity product include: aerospace, computers, electronic equipment, drugs, scientific instruments, electrical machinery.

Balance-opretningsregnestykkerne viser, at vi skal vinde markedsandele på eksportmarkederne. Hvert ekstra point, der skal hentes hjem, vil givetvis være stadig dyrere i markedsføringsinvesteringer.

Der er gjort flere forsøg på at sammenligne forsknings- og teknologiindholdet i danske produkter med udenlandske produkter. Tabel 3 viser tal fra en OECD-undersøgelse. Det økonomiske Råd (maj 1984) nåede til et lignende resultat.

Selv om disse forsøg lider af metodemæssige svagheder⁵, er de dog en indikation af, at forskningsindholdet i danske produkter ikke er imponerende. Selvfølgelig kan man til en vis grad kompensere herfor ved at være god på andre felter. Men betalingsba-

5. Svagheden ved OECD-tabellen er, at produkter, der klassificeres som ikke-højteknologiske, meget vel kan fremstilles ved en højteknologisk produktionsproces, jvf. også Karsten Wernerfeldts indlæg baseret på erfaringer fra tekstilindustrien. Svagheden ved DØR-undersøgelsen var af lignende art, idet man implicit forudsatte, at samme branches produkter bliver produceret med samme produktionsteknologi i alle lande.

Tabel 4. Opsparings-investeringsbalance. 1985 og 1990.

	Alle tal er angivet som procent af BNP	
	1985	1990
Betalingsbalancesaldo:	-5	0
Privat sektor:	-4	-3
Opsparing:	14	14
Investeringer	18	17
Offentlig sektor:	-1	3
Opsparing	1	5
Investering	1	2

Anm. Tallene bygger på den simple identitet: Betalingsbalancesaldoen er lig summen af privat og offentlig sektors opsparingsoverskud.

lancetallene viser jo dog, at det ikke går stærkt nok med industrieksportens udvikling. Vi bør derfor ikke nøjes med at trøste hinanden med, at der er noget, vi er gode til. Vi bør sætte os som et realistisk mål at øge forskningsindsatsen i virksomhederne og i den erhvervsrelevante offentlige forskning med mindst 10% reelt om året i de kommende år.

Dette behov kan ikke begrundes alene ud fra balance-opretningsregnestykkerne. De rækker jo kun 5 år frem. Mange af de investeringer, der her skal gøres, har en længere tidshorizont og vil først kunne give afkast en gang langt inde i 90'erne eller på den anden side af år 2000.

Øget forsknings- og udviklingsindsats, ibrugtagning af ny teknologi og øget eksportindsats stiller store krav til virksomhedernes ledelse og medarbejdere. Efter min vurdering, vil det kræve en kraftig forøget efteruddannelsesindsats i virksomhederne.

Skønnene for investeringsbehovet i industrien fremgår af tabel 2.

Efterskrift⁶

Flere af de efterfølgende indlæg på konferencen var inde på spørgsmålet om nødvendigheden af en forøgelse af den *private* opsparing for at finansiere investeringerne og betalingsbalanceopretningen.

Det er selvfølgelig således, at når et betalingsbalanceunderskud på 4-5% af nationalproduktet skal fjernes, samtidig med at investeringerne bliver liggende på et højt niveau, så må den *samlede* opsparing i samfundet nødvendigvis øges.

6. Dette afsnit er udarbejdet efter konferencen.

En produktionsstrategi, der sigter mod at udbygge betalingsbalanceerhvervene, samtidig med at de offentlige udgifter holdes realt i ro, har imidlertid den gode bivirkning, at den af sig selv skaber en stigning i den offentlige sektors opsparing ved uændret skattetryk.

Tabel 4 viser den opsparings-investeringsbalance, der er konsistent med den ovenfor omtalte produktionsstrategi. Det fremgår heraf, at produktionsstrategien *ikke* kræver en forøgelse af den private sektors opsparing (målt som andel af BNP).

At opsparingsforbedringen fremkommer i den offentlige – og ikke i den private – sektor, er ikke nogen trussel mod finansieringen af de private investeringer, der er nødvendige for balanceopretningen. Når den offentlige sektor får overskud, kan den begynde at betale af på den indenlandske statsgæld. Pensionskasser, livsforsikringselskaber, fonde m.v. vil da få forøget placeringskapacitet med henblik på finansieringen af private investeringer.

Hvis man alligevel finder det ønskeligt at øge den private sektors opsparing, må man bruge andre argumenter end balanceopretningen. Man kan eksempelvis have ønsker om, at sænke skattetrykket eller at øge de offentlige udgifter. Men det er en anden sag.

Figur 1 og 2 og tabel 2 er baseret på beregninger og skøn foretaget af Industrirådets erhvervsøkonomiske afdeling, februar 1986.

Litteratur

Det økonomiske Råd. Maj 1984. *Dansk økonomi*. København.

Fries, H. 1984. Datateknik og Koncernstyring. I *Hur styrs storföretag?*, red. Industriens Utredningsinstitut, p. 129-190. Stockholm. (Kilde til tabel 1).

OECD, Industry Committee, DSTI/IND/86.13. *Determinants of the Impact of Technology on Employment and Investment*. (Kilde til tabel 3).

En produktionsstrategi, der sigter mod at udbygge betalingsbalanceerhvervene, samtidig med at de offentlige udgifter holdes realt i ro, har imidlertid den gode bivirkning, at den af sig selv skaber en stigning i den offentlige sektors opsparing ved uændret skattetryk.

Tabel 4 viser den opsparings-investeringsbalance, der er konsistent med den ovenfor omtalte produktionsstrategi. Det fremgår heraf, at produktionsstrategien *ikke* kræver en forøgelse af den private sektors opsparing (målt som andel af BNP).

At opsparingsforbedringen fremkommer i den offentlige – og ikke i den private – sektor, er ikke nogen trussel mod finansieringen af de private investeringer, der er nødvendige for balanceopretningen. Når den offentlige sektor får overskud, kan den begynde at betale af på den indenlandske statsgæld. Pensionskasser, livsforsikringselskaber, fonde m.v. vil da få forøget placeringskapacitet med henblik på finansieringen af private investeringer.

Hvis man alligevel finder det ønskeligt at øge den private sektors opsparing, må man bruge andre argumenter end balanceopretningen. Man kan eksempelvis have ønsker om, at sænke skattetrykket eller at øge de offentlige udgifter. Men det er en anden sag.

Figur 1 og 2 og tabel 2 er baseret på beregninger og skøn foretaget af Industrirådets erhvervsøkonomiske afdeling, februar 1986.

Litteratur

Det økonomiske Råd. Maj 1984. *Dansk økonomi*. København.

Fries, H. 1984. Datateknik og Koncernstyring. I *Hur styrs storföretag?*, red. Industriens Utredningsinstitut, p. 129-190. Stockholm. (Kilde til tabel 1).

OECD, Industry Committee, DSTI/IND/86.13. *Determinants of the Impact of Technology on Employment and Investment*. (Kilde til tabel 3).